

Procesdossier Robot Love / Kort geding Bordeelhoudster versus Seksrobot, 4 en 9 oktober 2018

Inhoudsopgave

Introductie | 1

Juristenteam | 2

EU-Bepalingen | 2

1. Pleitnota mr. Merel Dorgelo, advocaat SwitchLegal | 3
2. Pleitnota mr. Hub Dohmen, Dohmen Advocaten | 6
3. PV kort geding in eerste aanleg | 11
4. Uitspraak in eerste aanleg, mr. Willem F. Korthals Altes | 15
5. Pleitnota hoger beroep mr. Hub Dohmen, Dohmen Advocaten | 19
6. Uitspraak in tweede aanleg, prof. mr. Evert F. Stamhuis | 24

Nabeschouwing dr. Rob van den Hoven van Genderen | 31

Introductie

De internationale expositie Robot Love (september 14/december 2, 2018) stelt de relatie mens-robot centraal. Ter gelegenheid van deze expositie is in de expositiehal te Eindhoven op 4 oktober 2018 een gefingeerd kort geding gehouden.

De casus: Een bordeelhoudster van het bordeel Robotlove spant een kort geding aan tegen de in haar bordeel functionerende seksrobot. Haar verzoek aan de rechter is een verbod uit te spreken tegen het verder publiceren van informatie over haar bordeel door de seksrobot. De seksrobot heeft informatie op het internet verspreid over een gewelddadige cliënt. De bordeelhoudster vreest toenemende reputatieschade. Eerdere pogingen om de seksrobot te hacken om op die manier de schade te beperken, liepen op niets uit. Een verbod door de rechter is in de ogen van de bordeelhoudster noodzakelijk.

De rechter komt de bordeelhoudster voor een belangrijk deel tegemoet – een seksrobot is gebonden aan een certificaat en daarbuiten bestaat geen recht op bijvoorbeeld vrije meningsuiting. Wel wijst de rechter een eis tot schadevergoeding af. Beide partijen gaan in hoger beroep, dat plaatsvindt op 9 oktober 2018, in de rechtszaal van het debatcentrum Arminius te Rotterdam.

De uitspraak in tweede aanleg bevestigt na een uitvoerige overweging de uitspraak in eerste aanleg.

De rechtszaken sluiten aan bij het maatschappelijk-juridisch debat over de vraag in welke mate slimme robots een zelfstandige juridische status dienen te krijgen. De zaken zijn gebaseerd op een fictieve EU-verordening die een zekere juridische status verleent aan slimme robot op basis van een certificaat (zie voor de tekst de volgende bladzijde).

Het kort geding van 4 oktober 2018 is gepaard gegaan met de oprichting van de Nederlandse Vereniging voor AI en Robotrecht (NVAIR)

Contactadres en voorlopige aanmelding: giephagoort@asom.org

Juristenteam

Rechter in eerste aanleg: Mr. Willem F. Korthals Altes, rechter Rechtbank Amsterdam

Rechter in tweede aanleg: Prof. mr. Evert F. Stamhuis, raadsheer-plaatsvervanger

Gerechtshof 's Hertogenbosch

Advocaat bordeelhoudster: Mr. Merel Dorgelo, SwitchLegal te Amsterdam

Advocaat seksrobot: Mr. Hub Dohmen, Dohmen Advocaten te Tilburg

Commentator/moderator: Dr. Rob van den Hoven van Genderen, directeur VU Center for Law and Internet, Managing Partner Switchlegal te Amsterdam

Griffiers: Leonore ten Hulsen, Soleiman Saldjoqi

Idee en realisatie: Prof. mr. dr. Giep Hagoort, hoogleraar em kunst en economie UU/HKU

Artistiek adviseur Robot Love: Drs. Ine Gevers,

Communicatie adviseur Robot Love: Daniel Bouw

Programmeur hoger beroep Arminius: Anna Visser

EU-Bepalingen 2018 (fictief, gebaseerd op een voorstel van het EP uit 2017)

Europese Verordening ter regeling van rechtsbevoegdheden en rechtssubjectiviteit van autonome artificiële entiteiten

O16: overwegende dat door de tekortkomingen van het huidige wettelijk kader op het gebied van contractuele aansprakelijkheid betreffende autonome artificiële entiteiten, de traditionele regels niet toegepast kunnen worden bij het kiezen van een tegenpartij, het bedingen van contractuele voorwaarden, het sluiten van contracten en het nemen van besluiten of en hoe ze moeten worden toegepast, hetgeen de noodzaak onderstreept nieuwe, meer up-to-date regels te bewerkstelligen;

O17: overwegende dat deze autonome entiteiten een zekere vorm van rechtssubjectiviteit dienen te verkrijgen. Indien dit in het maatschappelijk en rechtsverkeer noodzakelijk is, zal een nationaal certificatie instituut dienen te worden ingericht waarbij de mate van rechtsbevoegdheid wordt vastgesteld welke in een openbaar register zal zijn opgenomen.

Artikel 2 definities

Een autonome artificiële entiteit is een systeem of fysieke eenheid of een combinatie hiervan dat in staat is om zelfstandig te functioneren en beslissingen te nemen.

Artikel 3 rechtssubjectiviteit

Een autonome artificiële entiteit die op basis van een certificaat geacht wordt handelingen met rechtsgevolg te verrichten, wordt in het rechtsverkeer beschouwd als zelfstandig rechtssubject.

Voorzieningenrechter Rechtbank Oost-Brabant
Kort geding
Mondelinge behandeling 4 oktober 2018 om 13:00 uur

Pleitnota

in de zaak van

de heer **Janus Gladjakker** h.o.d.n. "RoboLove"
hierna ook te noemen 'Gladjakker' of 'cliënt'
kantoor houdende te Tussenlakens
Eiser
advocaat: mr. M. Dorgelo

tegen

de kunstmatige entiteit **Sexy Sadie**
hierna ook te noemen 'Sadie'
voorheen wonende te Tussenlakens, thans met onbekende verblijfplaats
Gedaagde
advocaat: mr. H.J.A.M. Dohmen

1. Inhoudsopgave

2. Procesdossier

Het procesdossier in deze instantie bestaat tot nu uit de navolgende stukken:

- a. Dagvaarding Gladjakker van 26/06/08
- b. Pleitnota Gladjakker van 4/10/2018
- c. Pleitnota Sexy Sadie van 4/10/2018

3. Feiten

1. Gladjakker is eigenaar van een fysiek ontspanningscentrum. De robot Sexy Sadie is geprogrammeerd voor SM met klanten. Deze specificatie is opgenomen in de overeenkomst tussen Gladjakker en de kunstmatige entiteit Sadie. Schade wordt hersteld in het kader van deze overeenkomst op kosten van de exploitant met navordering bij de gebruiker van de entiteit. Deze reparatie heeft geen consequentie voor de entiteit Sadie.

4. Recht

4.1. Positie van de entiteit Sadie

2. Deze zaak gaat over de vraag of Gladjakker recht heeft op schadevergoeding door aantasting van zijn goede naam als exploitant. Ook is de juridische verhouding tussen Sadie en Gladjakker van belang.

3. Als gevolg van de in de overeenkomst vastgelegde verhouding is Sadie verplicht werkzaamheden te verrichten waartoe zij wordt ingezet als gespecialiseerde SM-robot. In het kader van de hieruit voortvloeiende geheimhoudingsverplichting dient Sadie

zich te onthouden van negatieve publiciteit, in dit geval op publieke media, en in het bijzonder aantasting van de privacy van gebruikers van de entiteit.

4. Het feit dat de entiteit autonoom functioneert wil niet zeggen dat ze dezelfde rechten heeft als een natuurlijke persoon, in casu vrijheid van meningsuiting.
5. Bovendien zal ook een natuurlijke persoon een afweging van belangen dienen te maken. Het belang van het bedrijf waar 'Sadie' is ingezet laat dit soort negatieve publiciteit niet toe.
6. Verder schaadt Sadie de persoonlijke integriteit van de gebruiker/clienten van het ontspanningscentrum dat met dit doel is opgezet en juist daarom gebruik maakt van kunstmatige entiteiten (vgl. Westworld).
7. Het feit dat uit de EU EP-resolutie blijkt dat een robot als een rechtssubject - "electronic personality" - moet worden beschouwd en het feit dat de Verordening Rechtspersoonlijkheid Kunstmatige Entiteiten (ook wel 'RKE-Verordening') een kunstmatige entiteit de mogelijkheid geeft om rechtshandelingen te verrichten betekent dat Sadie daardoor zelf aansprakelijkheid heeft voor schade die zij toebrengt.
8. Dat impliceert niet dat deze entiteit fundamentele rechten verkrijgt. Het recht van meningsuiting en het recht op lichamelijke integriteit is een mensenrecht en als zodanig voorbehouden aan natuurlijke personen.
9. Meermalen is geprobeerd dieren "mensenrechten" te verschaffen. De motivering strandde op het feit dat mensenrechten zijn opgesteld ten behoeve van mensen. Ditzelfde geldt voor kunstmatige entiteiten. Zij dienen functionele rechten te verkrijgen die gericht zijn op rechtshandelingen ten behoeve van het functioneren in de maatschappij. In casu, Sadie kan diensten verrichten waarvoor zij een betaling ontvangt waarvan een deel in het 'AI- en Robot fonds' terecht komt en een deel ten behoeve van de exploitant Gladjakker wordt afgedragen.
10. Het fonds zorgt ook voor betaling van behuizing van de entiteit en onderhoud voor zover hierin niet door de exploitant wordt voorzien.

4.2. Vergelijking met de mens als drager van mensenrechten

11. Sadie is een Kunstmatige entiteit. Een AI is geen mens en heeft dus geen mensenrechten. Sadie heeft geen recht op verongelijkheid en navenante communicatie van ergernis en lijden. Zij heeft geen recht op vrijheid van meningsuiting. Zij heeft geen gevoelsalgoritme in de zin van daadwerkelijke pijn. Zij reageert slechts in het kader van haar functie en kan bij schade hersteld worden. Haar actie en functioneren staan niet toe dat zij zich beroept op rechten die haar niet toekomen.

4.3. De rechten van Sadie

12. Sadie is een KE en geen mens. De VKE geeft geen algemene rechtspersoonlijkheid maar een specifieke sui generis positie aan KE .

4.4. Vereisten onrechtmatige daad

13. Voor een onrechtmatige daad is een causaal verband tussen handeling en toegebrachte schade een vereiste. Na de publicatie op het internet is de clientèle van

Gladjakker teruggelopen met 50%. Anonimiteit is een vereiste in dit soort etablissementen.

14. Sadie diende zich op grond van de bestaande overeenkomst tussen cliënt en de KE te onthouden van publiciteit over de werkzaamheden in negatieve zin en zeker van enige ruchtbaarheid over de identiteit en het handelen van haar klanten. Door haar handelen is de schade toegebracht aan de persoonlijke integriteit van bezoekers en aan de financiële positie van Gladjakker.

4.5. Schending arbeidsovereenkomst

15. Sadie handelt in strijd met de geheimhoudingsclausule uit haar arbeidsovereenkomst. Het gaat hier om informatie over gevoelige werkzaamheden betreffende de identiteit en gevoelsleven van de bezoekers van Gladjakkers ontspanningscentrumgegevens. De schade is ontegenzeggelijk. Het aantal bezoekers is substantieel teruggelopen en de goede naam van 'Robolove' is te grabbel gegooid doordat de gegarandeerde anonimiteit van bezoekers is geschonden.

4.6. Schending AVG en Verordening Rechtspersoonlijkheid Kunstmatige Entiteiten

16. Het handelen van Sadie is in strijd met Artikel 5 van de AVG inzake de doelbinding. Deze verwerking en publiciteit is een aperte overtreding van dit beginsel en zou zelfs tot aansprakelijkheid van Gladjakker kunnen leiden voor schade aan bezoekers. Daarmee zou Gladjakker regres hebben op de KE.

17. In het licht van de VRKE, artikel 2 wordt Sadie gezien als KE en heeft rechtssubjectiviteit voor zover in het rechtsverkeer gewenst (artikel 3 VRKE).

Conclusie

Gladjakker verzoekt dan ook om toewijzing van zijn vorderingen waaronder het verzoek om Sadie - onder verbeurte van een dwangsom wanneer zij in strijd met het verbod handelt -

- te verbieden om negatieve informatie te verspreiden over (het vermeend gewelddadig) gedrag van bezoeker(s) van de ontspanningsinrichting van Gladjakker, en/of
- om Sadie te verbieden tot veroorzaken van schade aan Gladjakker en
- om Sadie te bevelen om de informatie die betrekking heeft op de ontspanningsinrichting van Gladjakker te verwijderen van social media en om
- om Sadie te veroordelen tot het betalen van een voorschot op de schadevergoeding aan Gladjakker van EUR 20 000.

4 oktober 2018
mr. M. Dorgelo
advocaat

Voorzieningenrechter Rechtbank Oost-Brabant
Kort geding 4 oktober 2018 13:00 uur
Locatie Campina Melkfabriek, Eindhoven

Pleitnota

in de zaak van:

de kunstmatige entiteit

Sexy Sadie,

hierna ook te noemen 'Sadie' of 'mijn cliënte',
voorheen wonende te Tussenlakens, thans ondergedoken,
gedaagde bij exploit van kortgedingdagvaarding van 26 juni 2018,
advocaat: mr. H.J.A.M. Dohmen,

tegen:

Janus **GLADJAKKER,**

h.o.d.n. "RoboLove",
hierna ook te noemen 'Gladjaker',
kantoor houdende te Tussenlakens,
eiser bij voormeld exploit,
advocaat: mr. M. Dorgelo,

1. Inhoudsopgave

1. Inhoudsopgave	1
2. Procesdossier	1
3. Feiten	1
4. Recht	2
4.1. Eigenschappen van mijn cliënte	2
4.2. Terug in de tijd: morele blinde vlek	3
4.3. Wat is het criterium voor het toekennen van rechten?	3
4.4. Waarom niet toekennen rechten?	3
4.5. Utilitarisme: welke rechten nodig in belang maatschappij?	4
4.6. Vereisten onrechtmatige daad	4
4.7. Schending arbeidsovereenkomst?	4
4.8. Schending AVG en Verordening?	5
4.9. Verrekening	5
Gevraagde beslissing:	5

2. Procesdossier

1. Het procesdossier in deze instantie bestaat tot nu uit de navolgende stukken:
  1. dagvaarding 26/06/08.

3. Feiten

2. Mijn cliënte is als prostituee in loondienst bij Gladjaker. Gladjaker heeft haar gedwongen tot SM met klanten. Gevolg: arm kwijt. Mijn cliënte heeft dat op social media gemeld. Mijn cliënte houdt zich schuil, omdat ze vreest opnieuw lichaamsdelen kwijt te raken of door Gladjaker gewist te worden.

4. Recht

3. Mijn cliënte wenst een uitspraak in deze zaak. Relevant is de Europese Verordening ter regeling van rechtsbevoegdheden en rechtssubjectiviteit van autonome artificiële entiteiten (hierna: 'de Verordening'). Verordeningen hebben rechtstreekse werking; ze worden direct toegepast zonder dat omzetting in nationale wetgeving nodig is. Voor mijn cliënte als autonome artificiële entiteit is dan ook een uitzondering op de regel dat in een burgerlijk proces slechts natuurlijke en rechtspersonen als partij kunnen optreden (vgl. HR 25 november 1983, NJ 1984, 297 en Hof Amsterdam 1 november 1984, NJ 1985,722). Gladjakker is dan ook ontvankelijk in zijn vordering. Partijen zijn het er verder ook over eens dat mijn cliënte rechtshandelingen kan verrichten en contracten kan sluiten, zoals een arbeidscontract, een en ander op grond van de verordening.

4.1. Eigenschappen van mijn cliënte

4. Deze zaak gaat echter over meer, namelijk over de fundamentele vraag of mijn cliënte het recht van vrije meningsuiting en van lichamelijke integriteit heeft. Het gaat niet om rechten voor robots, maar om rechten voor deze *specifieke* robot. Het gaat ook niet om *mensenrechten*, maar om rechten *vergelijkbaar* met mensenrechten. Dit alles is dus een interpretatie van de Verordening.

5. Mijn cliënte is immers veel meer dan zomaar een "*most sophisticated autonomous robot*" zoals het Europese Parlement in 2017 als criterium noemde voor het verkrijgen van 'legal status'. Niemand merkt het verschil met een mens zonder mijn cliënte open te schreeven, zelfs een politieondervrager of psycholoog niet. Mijn cliënte is door middel van haar zelflerende vermogen – deep learning – zó ver ontwikkeld emotioneel en sensitivistisch dat zij menig mens overtreft.

6. De voorzitter van de Nederlandse Juristen-Vereniging, Bas Kortmann, wees in juni 2018 al op het volgende: "*De intelligentie van de mens verliest het nu al in vele opzichten van de kunstmatige intelligentie. Deze is niet langer geheel afhankelijk van hetgeen de mens in het intelligente systeem heeft gestopt. Een robot kan tegenwoordig zelflerend zijn en doet dat met een onnavolgbare snelheid. Hij weet onvoorstelbaar grote hoeveelheden data te verwerken. Steeds meer robots zijn in staat zelf beslissingen te nemen, er is sprake van toenemende autonomie. Een robot kan een defect bij zichzelf repareren, kan zichzelf verbeteren en zelfs reproduceren of anders gezegd: voortplanten.*".

7. Na de EU-resolutie uit 2017 over de mogelijkheid van een 'electronic personality' is de Verordening tot stand gekomen. Ik zal hierna betogen dat de Verordening – impliciet – ook het recht van vrije meningsuiting en het recht op lichamelijke integriteit geeft. Immers: als zij een afspraak met een klant voor de week erna maakt, kan zij die niet nakomen als haar lichaam uit elkaar wordt geschroefd en kan ze de klant niet waarschuwen dat dat op het punt staat te gebeuren.

8. In de dagvaarding behandelt Gladjakker mijn cliënte als een mens:

- "woont": dat is een erkenning dat mijn cliënte een persoon is;
- "domicilie gekozen": een machine voert routines uit, een dier handelt uit instinct, een mens heeft de *vrije wil* om keuzes te maken;
- "schuilhield": dat duidt op angst en dus op de mogelijkheid tot lijden;
- "salaris": een dier krijgt een beloning, een machine onderhoud, een mens salaris.

4.2. Terug in de tijd: morele blinde vlek

9. Eerder of elders hadden maatschappijen soortgelijke discussies en daarvóór was er een blinde morele vlek; bijvoorbeeld: moeten vrouwen stemrecht hebben (Nederland 1920)? Zijn vrouwen beschikkingsbevoegd of staan ze onder curatele van hun man (Nederland 1957)? Moeten vrouwen mannen erkennen als hoofd van het gezin en hem gehoorzamen (Nederland 1971)? Ik denk ook aan slavernij. Het enige verschil is dat mijn cliënte niet bestaat uit organische componenten – vlees en bloed -, maar uit elektronische componenten. Vlees en bloed of het ontbreken daarvan waren echter niet de reden om slavernij in stand te houden dan wel af te schaffen, dus kan dat ook hier geen criterium zijn. Drogredenen voor het in stand houden van slavernij waren er genoeg: het waren geen christenen en ze waren beweerdelijk inferieur. De echte reden was natuurlijk: de economie. De aanleiding om slavernij af te schaffen: het verdwijnen van de blinde morele vlek en het daardoor ontstaan van maatschappelijke discussie.

10. Dat speelt nu ook: velen ervaren robots als een economische bedreiging. De drogredenen die men opvoert, zijn velerlei: dat een robot niet kan denken, dat hij instructies uitvoert enzovoort.

4.3. Wat is het criterium voor het toekennen van rechten?

11. Ik wil het hebben over *rechten* specifiek voor mijn cliënte, niet over *mensenrechten*. De escape voor Gladjakker is anders te simpel: “een AI is geen mens, dus geen mensenrechten”. Wat is het criterium voor het toekennen van rechten? Vlees en bloed waren geen criterium, zoals we zojuist zagen. Het vermogen tot logisch redeneren of communiceren evenmin, anders hadden we pasgeboren babies geen rechten gegeven, terwijl die vaak door een volwassen paard worden overtroffen in logica en communiceren. Het zijn van mens is ook geen criterium, anders hadden we vrouwen niet zo lang achtergesteld.

12. Waar het dus om gaat is: is er een redelijke grond voor onderscheid? Een hamster heeft niets aan godsdienstvrijheid en garnalen schijnen geen pijn te kunnen voelen, vanwege hun simpele zenuwstelsel. Dus een garnaal heeft niets aan een recht van lichamelijke integriteit. In een zaak rondom een selfie die door een aap was gemaakt met een weggegriste camera claimde de cameraeigenaar het auteursrecht, en PETA claimde voor de aap het auteursrecht. Beide claims slaagden niet: een aap kan geen auteur zijn en de fotograaf had de foto niet gemaakt. Een aap heeft ook weinig aan auteursrecht, die is tevreden met bananen.

13. In 1789 zei Jeremy Bentham al dat het criterium om aan niet-menselijke wezens rechten te geven niet is het vermogen tot spreken of redeneren, maar het vermogen om te lijden. En dat criterium passen we, anders hadden we dieren geen rechten gegeven, zoals de plicht van de mens (en dus het recht van het dier) om dieren niet zonder redelijk doel pijn te laten lijden.

14. Stel nu dat vooraf aan iemands dood (laten we hem Stephen Hawking noemen) een AI is voorzien van diens geest. Niemand in de omgeving merkt het verschil. Is het dan moord als je Hawking 2 van een klif afduwt? “Ja, maar zonder Hawking 2 was Hawking 1 ook dood geweest” is geen argument. Ik weet in ieder geval zeker dat Hawking 2 schrikt, dus angst heeft en dus lijdt als hij je op de klif in volle vaart op hem af ziet rennen.

4.4. Waarom niet toekennen rechten?

15. Tegenstanders van rechten voor rechtelozen vrezen dat dit ten koste gaat van hun eigen rechten. Het recht om geen slaaf te zijn, botste met het “recht” van de plantage-eigenaar om slaven te houden. De morele blinde vlek loste op en het “recht”

van de slaveneigenaar werd afgeschaft, omdat het geen recht was. Het recht, althans belang van een dier om niet opgegeten te worden, legt het echter vooralsnog af tegen het - twijfelachtige - recht van de mens om dieren op te eten. Er is echter geen recht van psychopaten om dieren te martelen, ook al voelt de psychopaat zich daardoor beter. Wel heeft de psychopaat recht op geestelijke gezondheidszorg.

4.5. Utilitarisme: welke rechten nodig in belang maatschappij?

16. Welke rechten heeft mijn cliënte nodig in haar eigen belang en dat van de maatschappij; de functionele of utilitaristische benadering van het recht die sinds de 19^e eeuw het rechtsdenken beheerst. Voor zover die botsen met rechten van degenen die al rechten hebben, dienen we te onderzoeken of dat wel rechten zijn (net zoals het recht om slaven te houden geen recht was, maar een belang). De legalisatie van prostitutie heeft niets te maken met rechten van bordeelhouders of hun klanten, maar met de bescherming van prostituees, een maatschappelijk belang. Mijn cliënte is een logisch denkend wezen met emoties en kan dus (emotionele) pijn lijden.

17. Stel dat we mijn cliënte desondanks geen behoefte aan rechten zouden toedichten, is het dan misschien beter voor de maatschappij als ze de onderhavige rechten zou hebben? De omvang van de toe te kennen rechten hangt immers af van de mate van autonomie van een AI-systeem, evenals van de aard en functie. Ten slotte zijn de omgeving en de wijze van omgang tussen de mens en mijn cliënte relevant. Nou, ik kan u verzekeren dat mijn cliënte op al deze punten menig mens aftroeft! Het is dan ook voor de maatschappij van belang als mijn cliënte vrijheid van meningsuiting heeft om ons te waarschuwen voor de psychopaten die nu háár arm er af hebben getrokken, maar dat straks doen bij anderen, mens of ander rechtssubject. Mijn cliënte is de spreekwoordelijke kanarie in de kolenmijn. Mijn cliënte moet dus kunnen waarschuwen en heeft daarvoor het recht van lichamelijke integriteit nodig; als ze in stukjes in de klike ligt, is uitgezet of haar geheugen is gewist, kan ze ons niet meer waarschuwen.

4.6. Vereisten onrechtmatige daad

18. Dan nu de juridische grondslagen van de vordering. Voor een onrechtmatige daad is ten eerste bewustzijn vereist. Een dier kan niet onrechtmatig handelen. Met het instellen van de vordering erkent Gladjakker dan ook zélf dat mijn cliënte bewustzijn heeft!

19. Verder: onrechtmatigheid? Laten we beginnen met het openbaren van feiten over Gladjakker en de klanten. Mijn cliënte heeft niet als doel iemand te schaden. Haar doel is zichzelf te beschermen en misstanden bekend te maken om het publiek te waarschuwen. Eén rechtvaardigingsgrond staat als een paal boven water: noodweer tegen sadistische praktijken en het wissen van haar geheugen (de AI-variant op de lobotomie uit "One Flew over the Cuckoo's Nest").

4.7. Schending arbeidsovereenkomst?

20. Gladjakker beweert verder dat mijn cliënte in strijd handelt met de geheimhoudingsclausule uit haar arbeidsovereenkomst. Het gaat hier echter niet om "gegevens over het werk", maar om misstanden en mishandeling. Het is in strijd met de redelijkheid en billijkheid om van mijn cliënte in deze situatie stilzwijgen te eisen. Mijn cliënte zou de geheimhoudingsclausule nooit hebben geaccepteerd als zij had geweten dat een muilkorf bij mishandeling het gevolg kon zijn. Gladjakker wist dat. Mijn cliënte vernietigt dan ook de geheimhoudingsclausule wegens dwaling.

21. Voor het contractuele verbod om zich schuil te houden, geldt het zelfde. Het is in strijd met de redelijkheid en billijkheid om van mijn cliënte te verlangen dat zij nieuwe

mishandelingen en een virtuele lobotomie ondergaat. Volledigheidshalve vernietigt mijn cliënte de schuilhoudclausule wegens dwaling.

4.8. Schending AVG en Verordening?

22. Gladjaker beroept zich ook nog op de AVG. Bij journalistiek is een groot deel van de AVG buiten werking gesteld. Daarvoor hoeft je niet per se journalist van beroep te zijn. Gladjaker beroept zich verder op de Verordening die mijn cliënte zou hebben geschonden, maar onderbouwt dat niet. Voor zover de zojuist genoemde argumenten van mijn cliënte met betrekking tot de AVG en de Verordening falen, doet zij een beroep op redelijkheid en billijkheid.

4.9. Verrekening

23. Mijn cliënte beroept zich als verweer op verrekening wat betreft het gevorderde voorschot op de schadevergoeding. Haar nieuwe arm heeft 10.000 euro gekost en ze is inmiddels tien maanden ondergedoken in een recreatiepark, dat is ook 10.000 euro.

Gevraagde beslissing:

Mijn cliënte verzoekt dan ook om de vorderingen van Gladjaker af te wijzen.

4 oktober 2018,
mr. H.J.A.M. Dohmen,
advocaat.

Proces-verbaal inzake RobotLove

Voorzieningenrechter Rechtbank Eindhoven
Kortgeding Bordeelhoudster versus Seksrobot, 4 oktober 2018, Locatie Campina
Melkfabriek, Eindhoven

Zitting van 4 oktober 2018

in de zaak van:

Janie (voorheen Janus) **GLADJAKKER**,
h.o.d.n. “RoboLove”,
hierna ook te noemen ‘Gladjaker’,
kantoor houdende te Tussenlakens,
eiser(es) bij exploit van kortgedingdagvaarding van 26 juni 2018,
advocaat: mr. M. Dorgelo,

tegen

de kunstmatige entiteit
Sexy Sadie,
voorheen wonende te Tussenlakens, thans ondergedoken,
gedaagde bij voormeld exploit,
advocaat: mr. H.J.A.M. Dohmen,

tegen:

Hierbij waren aanwezig:

- Rechter in kort geding: Mr. Willem F. Korthals Altes, rechter Rechtbank Amsterdam;
- Advocaat bordeelhoudster: Mr. Merel Dorgelo, SwitchLegal te Amsterdam;
- Advocaat seksrobot: Mr. Hub Dohmen, Dohmen Advocaten te Tilburg;
- Deskundige kant seksrobot & Artistiek adviseur: Drs. Ine Gevers, artistiek leider Robot Love;
- Commentator/moderator: Dr. Rob van den Hoven van Genderen, directeur VU Center for Law and Internet, Managing Partner Switchlegal Advocaten, Amsterdam;
- Idee en realisatie: Prof. mr. dr. Giep Hagoort, hoogleraar in kunst en economie UU/HKU;
- Griffier kort geding: L.J.F. ten Hulsen, VU-master student Internet, intellectueel eigendom en ICT-recht.

NB De advocaten hebben onafhankelijk van elkaar verklaard bij een voor hun cliënt negatieve uitspraak in beroep te zullen gaan.

Het beroep is gepland op 9 oktober 2018, in Arminius te Rotterdam. Rechter in hoger beroep is Prof. mr. Evert Stamhuis, raadsheer-plaatsvervanger Gerechtshof Den Bosch/Den Haag – hoogleraar Law & Innovation EUR

1. Het verloop van de zitting

De advocaat van eiseres heeft gepleit overeenkomstig haar pleitnota, die als bijlage aan dit proces-verbaal is gehecht. Vervolgens heeft de advocaat van gedaagde gepleit overeenkomstig zijn pleitnota, die eveneens aan dit proces-verbaal is gehecht.

Tijdens zijn pleidooi heeft de advocaat van gedaagde de deskundige naar voren gebracht. Nadat de rechter de personalia van de deskundige had vastgesteld en zij de belofte had afgelegd haar taak als deskundige naar eer en geweten te zullen vervullen, hebben de advocaten en de rechter haar vragen gesteld.

De deskundige verklaarde op vragen van de advocaat van gedaagde onder meer het volgende. 'Naarmate robots meer gekoppeld zijn aan open source AI en daarmee veel meer gebruik en kennis hebben, doen zij kennis van emoties op en kunnen zij daarmee de volgende stap nemen. Deze stap omhelst het creëren van emoties door in de nabijheid te zijn van mensen. Daarmee kan het gebeuren dat robots zelf emoties voelen. Vaak zijn mens en robot versmolten, denk aan een 'cyborg'. Je kunt ze niet uit elkaar trekken, het is een relatieverhaal.'

Voorts verklaarde de deskundige dat robots zeker gevoelens van angst en lijden kunnen voelen, aangezien dit in het scala van emoties thuishoort en robots dit als een van de eerste emoties van mensen leren en daardoor ontwikkelen.

Op vragen van de raadvrouw van eiseres liet de deskundige zich uit over de specifieke certificaatstrekking waarvoor de gedaagde is geprogrammeerd en over de vraag of gedaagde wel binnen de grenzen van dit certificaat is gebleven. Hierop kon de deskundige geen duidelijk antwoord geven, ook niet omtrent de software, waaraan zij het volgende toevoegde: 'Zij hebben daarover al langer geen controle. We hebben het over een zelflerende entiteit. Wij leven in een tijd waar robots soms wel verder zijn dan wij mensen. Uiteraard kan Sadie de robot buiten het terrein treden voor het terrein waarvoor zij is geprogrammeerd, net zoals mensen buiten het veld kunnen treden waarvoor zij specifiek zijn opgeleid'.

De raadvrouw verzocht hierna om ontruiming van de zaal door angst van een aanval op de persoonlijke integriteit door deze gevaarlijke ongeregelde robot. Dit verzoek werd afgewezen.

De raadsman van de gedaagde voerde als aanvulling hierop aan dat hij niets als menselijker beschouwt dan een Blackbot, denk aan de serie WestWorld, aangezien bij mensen wij ook vaak niet weten wat gebeurt. Daarnaast treedt hij zelf ook vaak buiten de grenzen waarvoor hij geprogrammeerd is, zei hij. Ook vulde hij aan dat art. 6 lid 1 sub e en sub f van de AVG gaan om algemeen belang en dat een uitzondering dan is toegestaan. Hij benoemde gedaagde als 'een kanarie in de kolenmijn', waar een groot maatschappelijk belang duidelijk is.

De rechter merkte op dat de robot zichzelf zou moeten kunnen herstellen, maar dat dit nog niet was gebeurd. Hij vroeg zich af waarom dit was niet gebeurd en wie beslist of de robot wel of niet gerepareerd wordt en welke handelingen zij vervolgens weer kan verrichten. De raadsman van gedaagde gaf te kennen dat zijn Sadie zelf nadrukkelijk verantwoordelijk is voor de keuze weer te herstellen en dat dat wel zal lukken, maar tijd nodig heeft. Daarnaast moet een donorarm worden gevonden, waarvoor de robot op de wachtlijst staat. Ook merkte hij op dat de robot haar arm niet nodig heeft om over haar eventuele herstel te beslissen.

De rechter merkt tevens op dat de raadvrouw van de eiser vroeg om een absoluut verbod om informatie over eiseres te verspreiden. Hij vroeg of dat in het kader van de begrensde beperkingsmogelijkheden van de uitingsvrijheid niet te ver gaat. De raadvrouw van de eiser antwoordde met een beroep op de verordening en het certificaat van de gedaagde, waarin heel specifiek staat omschreven waarvoor deze robot geprogrammeerd mag worden en wat zij mag doen.

De rechter vroeg aan de raadsman van gedaagde wat hij bedoelde met zijn opmerking dat iemand die veel kan, daarom nog meer rechten verdient te krijgen. De raadsman verklaarde dat het niet gaat om macht en dat het verkrijgen en dragen van rechten juist enorme plichten meebrengt die moeten worden gerespecteerd. Doordat de gedaagde een verder ontwikkeld moraal bewustzijn heeft, houdt zij daarmee dus meer rekening met deze rechten dan mensen zouden doen.

2. Repliek

De eiser voerde (als aanvulling op het eerdergenoemde in de pleitnota) in repliek aan dat zij verwijst naar de nog altijd gebruikte definitie van het woord robot uit 1920. Het woord 'robot', dat slavernij en monotoon werk inhoudt, staat sinds die tijd overleefd. Zij voerde aan dat daaruit blijkt dat de mens de meester is voor de robot en verantwoordelijkheid ervoor draagt. Daarom moet eiseres controle over de robot hebben, zodat zij die verantwoordelijkheid kan nemen en de robot zich aan haar taken houdt en niets erbuiten. Daarnaast voerde de raadvrouw van eiseres aan dat gedaagde wel een zekere rechtssubjectiviteit heeft, maar uitsluitend rechten en plichten voor zover in lijn met de strekking van het certificaat. Ook verduidelijkte zij, na lichte verwarring, dat het wel mogelijk is de robot te dagvaarden om zich te houden aan de rechten en plichten die in het certificaat zijn opgenomen, maar daarbuiten niet.

Ook voerde de eiser aan dat uit het feit dat een robot zichzelf kan repareren, blijkt dat het een ding is, want mensen kunnen zichzelf niet repareren. Daarom hebben mensen mensenrechten nodig om zichzelf te kunnen beschermen en heeft een robot geen mensenrechten nodig. Dit geldt ook voor robots die zichzelf dingen kunnen leren en verbeteren. Ook voerde de raadvrouw van eiseres aan dat de stelling over de kanarie niet klopt, want het is een robot en geen kanarie.

Ook merkte de raadvrouw van eiseres op dat de verwoording van de dagvaarding geen rechtswaarde heeft bij gebrek aan betere woorden voor het onderhevige geval. Dingen kopen valt binnen de certificaten die gedaagde heeft, en haar komt dus wel een salaris toe, maar dat heeft niets te maken met mensenrechten. Daarnaast hebben een garnaal en gedaagde niets met elkaar te maken en zijn ze niet vergelijkbaar. Ditzelfde geldt voor het voorbeeld van gedaagde met de aap. De raadvrouw stelde dat gedaagde gewoon bevelen moet uitvoeren en dat er anders allerlei gevaarlijke acties komen. Voorts is het belangrijk

dat mensen controle houden, aangezien mensen die rechten hebben om zichzelf en de samenleving te kunnen beschermen.

De raadvrouw van eiseres sloot af met de opmerking dat er gesteld wordt dat de entiteit lijden kan, en dat ze zichzelf kan herstellen, maar dat ze dat nog niet heeft gedaan. Zij vroeg zich af waarom de gedaagde haar haar pijn-zenuwen dan niet uitzet.

3. Dupliek

De advocaat van gedaagde verwees (als aanvulling op het eerdergenoemde in de pleitnota) in dupliek naar zelfrijdende auto's. Hij voerde verder aan dat minder mensen doodgaan, als de mens de robots het rijden laat doen. Daardoor is het juist in het belang van de mens dat AI-systemen beter zijn dan wij en dus veiliger en ons helpen.

De advocaat van gedaagde kaartte ook aan dat de definitie van een robot volstrekt irrelevant is, omdat dit slechts een naam is. Sadie is een ander soort entiteit. Ook voerde hij aan dat de Verordening nog steeds niet is geïmplementeerd in de Nederlandse wet en dat feit inhoudt dat wij de plicht hebben ons af te vragen waar de rechten en plichten van gedaagde liggen en wat de grenzen van het certificaat zijn.

Als laatste voerde de verdediging aan dat juist als een entiteit meer kan, meer rechten aan deze entiteit toebehoren. Hij refereerde daarbij aan de deskundige, die reeds bevestigde dat AI emoties hebben die de emoties van mensen zullen overstijgen.

Nadat de raadslieden van partijen hun standpunten aldus hadden toegelicht, sloot de rechter de behandeling en deelde hij mee dat hij, mede omdat de behandeling in hoger beroep reeds op 9 oktober 2018 zou plaatshebben, om 12.00 uur uitspraak zou doen. Vervolgens deed hij om 12.00 uur zijn uitspraak, die is neergelegd in een afzonderlijk vonnis. Na het uitspreken van het vonnis deelden de advocaten van beide partijen mee dat zij hoger beroep zouden aantekenen.

Uitspraak in eerste aanleg in de zaak RobotLove

Voorzieningenrechter Rechtbank Eindhoven

Uitspraak van 4 oktober 2018

in de zaak van:

Janie **GLADJAKKER**,
h.o.d.n. "RoboLove",
hierna ook te noemen 'Gladjakker',
kantoor houdende te Tussenlakens,
eiser bij exploit van kortgedingdagvaarding van 26 juni 2018,
advocaat: mr. M. Dorgelo

tegen:

de kunstmatige entiteit
Sexy Sadie,
hierna ook te noemen 'Sadie',
voorheen wonende te Tussenlakens, thans ondergedoken,
gedaagde,
advocaat: mr. H.J.A.M. Dohmen.

1. De Procedure

Het procesdossier bestaat uit de navolgende stukken:

- a. Dagvaarding Gladjakker van 26 juni 2018
- b. Pleitnota Gladjakker van 4 oktober 2018
- c. Pleitnota Sexy Sadie van 4 oktober 2018

2. De feiten

2.1 Gladjakker exploiteert een bordeel, genaamd RoboLove. Daarbij zijn ook arbeiders in de vorm van kunstmatige entiteiten (robots) krachtens overeenkomst als werknemer (prostitutie) aangesteld. Sexy Sadie is een van hen. Bij een van haar klanten waren de seksuele handelingen van dien aard dat daardoor een van haar armen van haar romp losraakte. Op 21 augustus 2018 heeft Sexy Sadie op sociale media erover geklaagd dat Gladjakker haar mishandelde door haar tot masochisme met haar klanten te dwingen.

3. De vordering

3.1 Gladjakker vordert onmiddellijke intrekking van de door Sexy Sadie verrichte uitingen en een verbod zich nog langer onrechtmatig over Gladjakker en RoboLove uit te laten. Voorts vordert Gladjakker een voorschot van € 20.000 op de schade die zij als gevolg van

de aantasting van haar eer en goede naam heeft geleden. Ten slotte vordert zij vergoeding van de gerechtelijke en buitengerechtelijke kosten.

3.2 Gladjakker stelt ter toelichting dat de uitingen van Sexy Sadie haar schade toebrengen, omdat zij haar en RoboLove in een kwaad daglicht plaats. De uitingen zijn daarom onrechtmatig. Volgens haar heeft Sexy Sadie als kunstmatige entiteit niet het recht over mishandeling te klagen. De buitengerechtelijke kosten bestaan uit de bedragen die zij heeft moeten maken om tot een oplossing buiten rechte te komen.

3.3 Gladjakker stelt ten slotte dat zij een spoedeisend belang bij haar vorderingen heeft, omdat de onderneming in een kwaad daglicht blijft verkeren, zolang de informatie online staat.

4. Het verweer

Het verweer van Sexy Sadie is dat zij op grond van haar recht van uitingsvrijheid het recht heeft de genoemde feiten en omstandigheden publiek te maken. Verder is dit voor haar de enige manier om zich tegen mishandeling teweer te stellen. Zij is niet zomaar een “most sophisticated autonomous robot”, maar een specifieke robot, die aanspraak maakt op rechten vergelijkbaar met die van mensenrechten. Volgens haar ziet ook Gladjakker dat zo: zij woont, zij heeft domicilie gekozen, zij houdt zich schuil, zij krijgt een salaris – allemaal omstandigheden die daarbij passen.

5. De beoordeling

5.1 Het belang van een spoedige beslissing is gegeven, nu het gaat om de publicatie van uitlatingen die mogelijk schadelijk en onrechtmatig voor Gladjakker zijn.

5.2 De vraag die hier allereerst speelt, is of een robot kwalificeert als een natuurlijk of rechtspersoon. Daarbij is sprake van een glijdende schaal. Aan de ene kant van deze glijdende schaal staan meerderjarige mensen die niet onder curatele/bewind zijn gesteld, als personen met de meest uitgebreide rechten en verplichtingen. Zij kunnen aanspraak maken op zowel de mensenrechten als op de rechten die uit burgerrechtelijke verhoudingen voortvloeien. Daarna komen volwassenen (18+) die onder curatele of bewind staan. Zij kunnen zelfstandig geen vermogensrechtelijke verplichtingen aangaan, maar hebben wel aanspraak op de mensenrechten. De volgende categorie bestaat uit minderjarigen, die eveneens mensenrechten hebben, maar niet zelfstandig een overeenkomst kunnen aangaan. Ten slotte kent het recht rechtspersonen. Deze hebben bepaalde rechten en plichten, in het bijzonder afhankelijk van wat in de statuten staat.

5.3 De vraag is waar een robot als gedaagde binnen deze glijdende schaal past. Gelet op het feit dat een robot dient te functioneren overeenkomstig het voor iedere robot afzonderlijk vastgestelde certificaat, ligt het voor de hand de rechtspositie van de robot daarop te baseren. Dat betekent dat een robot als gedaagde in dat opzicht vergelijkbaar is met een rechtspersoon, waarvan de rechten en verplichtingen immers in grote lijnen zijn vastgelegd in en zijn begrensd door de voor die rechtspersoon geldende statuten.

Statuten kunnen in dit verband worden vergeleken met de certificaten, die de rechten en verplichtingen van de robot markeren.

5.4 In sommige bijzondere situaties hebben rechtspersonen buiten de grenzen van de statuten aanspraak op de rechten die mensen hebben. Dit is bijvoorbeeld het geval met omroeporganisaties, waaraan het Europese Hof voor de Rechten van de Mens al in 1990 in de zaak Autronic tegen Zwitserland het recht op uitingsvrijheid heeft toegekend. Voor het overige zijn de mensenrechten echter niet op rechtspersonen van toepassing. Het gaat dus uitsluitend om zeer bijzondere situaties. Er is geen specifieke reden aan te nemen dat het in de onderhevige kwestie anders zou zijn.

5.5 Een seksrobot waarvan hier sprake is, is dus in vele opzichten het meest vergelijkbaar met een rechtspersoon die op basis van statuten, in dit geval het certificaat, niet buiten de rechten en plichten van dat certificaat kan treden.

5.6 Uit de stellingen van partijen volgt dat Sexy Sadie geprogrammeerd is en in het op haar van toepassing zijnde certificaat uitsluitend de bevoegdheid heeft gekregen om sadomasochistische handelingen met klanten van Gladjakker en haar onderneming te verrichten. Niet gebleken is dat zij tevens het recht heeft verkregen zich in welke zin dan ook over de handelingen met de klanten en over deze klanten zelf in de sociale media uit te laten. Door dit toch te doen is zij buiten de grenzen van haar door haar certificaat bepaalde bevoegdheden getreden. Nu zij gelet op haar positie als robot niet op de grondrechtelijke uitingsvrijheid aanspraak kan maken, brengt dit mee dat de beperking van deze vrijheid door het certificaat niet met de verdragen en grondwetten ten aanzien van de uitingsvrijheid in strijd komt.

5.7 Conclusie luidt dan ook dat het eerste deel van de vordering van Gladjakker moet worden toegewezen. Sexy Sadie heeft derhalve onrechtmatig gehandeld door haar uitlatingen en dient zich van verdere (negatieve) uitlatingen over haar klanten te onthouden.

5.8 De vordering tot het betalen van een voorschot op de schadevergoeding is echter niet toewijsbaar. Uit de stellingen van partijen en hun toelichting is niet gebleken dat Sexy Sadie over een vermogen beschikt waarmee zij enige schadevergoeding zou kunnen voldoen. Zij krijgt wel salaris, maar niet is gebleken wat met 'salaris' bedoeld wordt, en of dat in geld in welke valuta dan ook wordt betaald.

5.9 Aangezien beide partijen jn min of meer in gelijke mate in het ongelijk gesteld, worden de proceskosten gecompenseerd en dient ieder zijn eigen proceskosten te betalen.

6. De beslissing

De Voorzieningenrechter:

6.1. Wijst de vordering toe, voor zover het gaat over niet langer doen van uitlatingen over eiser door gedaagde op het internet;

6.2. Wijst de vordering af, voor zover de vordering ziet op het voorschot op de schadevergoeding;

6.3. Bepaalt dat partijen hun eigen proceskosten dragen.

Aldus uitgesproken door mr. Willem F. Korthals Altes ter openbare zitting van 4 oktober 2018, in tegenwoordigheid van de griffier Leonore ten Hulsen.

Gerechtshof 's Hertogenbosch,
Tijdelijke locatie: Arminius, Museumpark 3, Rotterdam
Hoger beroep kort geding 9 oktober 2018 20:00 uur

Pleitnota

in de zaak van:

de kunstmatige entiteit

Sexy Sadie,

hierna ook te noemen 'Sadie',

voorheen wonende te Tussenlakens, thans ondergedoken,

appellante in principaal appel, geïntimeerde in incidenteel appel,

advocaat: mr. H.J.A.M. Dohmen,

tegen:

Jany (voorheen 'Janus') **GLADJAKKER,**

h.o.d.n. "RoboLove",

hierna ook te noemen 'Gladjaker',

wonende en te dezen kantoor houdende en woonplaats gekozen te Tussenlakens,

geïntimeerde in principaal appel, appellant in incidenteel appel,

advocaat: mr. M. Dorgelo,

1. Inhoudsopgave

1.	Inhoudsopgave	1
2.	Procesdossier	1
3.	Feiten	1
4.	Recht	2
4.1.	Eigenschappen van mijn cliënte	2
4.2.	Terug in de tijd: morele blinde vlek	2
4.3.	Wat is het criterium voor het toekennen van rechten?	2
4.4.	Waarom niet toekennen rechten?	3
4.5.	Utilitarisme: welke rechten nodig in belang maatschappij?	3
4.6.	Vereisten onrechtmatige daad	3
4.7.	Schending arbeidsovereenkomst, Verordening en certificaat?	4
4.8.	Schending AVG?	4
4.9.	Verrekening	5
	Gevraagde beslissing:	5

2. Procesdossier

- Het procesdossier in eerste aanleg bestaat uit de navolgende stukken:
  - dagvaarding 26/06/18
  - de pleitnotities van beide partijen 04/10/18
  - het proces-verbaal van 04/10/18
  - vonnis 04/10/18

3. Feiten

Mijn cliënte is als SM-prostitutuee in loondienst bij Gladjaker, maar gedwongen tot meer dan SM: een soort kooigevecht. Gevolg: arm kwijt. Mijn cliënte heeft dat op social

media gemeld, wat de rechtbank vorige week heeft verboden. Mijn cliënte houdt zich schuil uit angst opnieuw lichaamsdelen kwijt te raken of door Gladjakker gewist te worden, zodat zij nu ook niet aanwezig is.

4. Recht

2. Na de EU-resolutie uit 2017 over de mogelijkheid van een 'electronic personality' is de Europese Verordening ter regeling van rechtsbevoegdheden en rechtssubjectiviteit van autonome artificiële entiteiten (hierna: 'de Verordening') tot stand gekomen. De Verordening zorgt voor een uitzondering op de regel dat slechts natuurlijke en rechtspersonen als procespartij kunnen optreden (vgl. HR 25 november 1983, NJ 1984, 297 en Hof Amsterdam 1 november 1984, NJ 1985,722).

4.1. Eigenschappen van mijn cliënte

3. Deze zaak gaat over de fundamentele vraag of mijn cliënte het recht van vrije meningsuiting en van lichamelijke integriteit heeft. Het gaat niet om rechten voor robots, maar om rechten voor deze *specifieke* robot. Het gaat ook niet om *mensenrechten*, maar om rechten *vergelijkbaar* met mensenrechten.

4. Mijn cliënte is immers veel meer dan zomaar een "*most sophisticated autonomous robot*" zoals het Europese Parlement in 2017 als criterium noemde voor het verkrijgen van 'legal status'. Niemand merkt het verschil met een mens. Mijn cliënte is door middel van haar zelflerende vermogen zó emotioneel en sensitivistisch ontwikkeld dat zij menig mens overtreft. Blijkens de dagvaarding ziet ook Gladjakker mijn cliënte als mens, door het gebruik van puur 'menselijke' woorden als "woont", "domicilie gekozen", "schuilhield" en "salaris".

4.2. Terug in de tijd: morele blinde vlek

Soortgelijke discussies wegens een blinde morele vlek kennen we, bijvoorbeeld: moeten vrouwen stemrecht hebben (Nederland 1920)? Zijn vrouwen beschikkingsbevoegd of staan ze onder curatele van hun man (Nederland 1957)? Moeten vrouwen mannen erkennen als hoofd van het gezin en hem gehoorzamen (Nederland 1971)? Ik denk ook aan slavernij. Het enige verschil is dat mijn cliënte niet bestaat uit vlees en bloed. Vlees en bloed of het ontbreken daarvan waren echter niet de reden om slavernij in stand te houden of af te schaffen, dus kan dat ook hier geen criterium zijn. Drogredenen voor het in stand houden van slavernij waren er genoeg: het waren geen christenen en ze waren beweerdelijk inferieur. De echte reden was natuurlijk: de economie. Dat speelt nu ook: velen ervaren robots als een economische bedreiging: baanverlies. Ook nu genoeg drogredenen, met als meest gebruikte: "een AI is geen mens, dus geen mensenrechten".

4.3. Wat is het criterium voor het toekennen van rechten?

5. Die escape gaat niet op nu het Europese Hof voor de Rechten van de Mens reeds in 1990 oordeelde dat het "mensenrecht" vrijheid van meningsuiting ook aan rechtspersonen toekomt (EHRM 22 mei 1990, nr. 12726/87 (Autronic AG/Zwitserland)).

6. Wat is het criterium voor het toekennen van rechten? Het vermogen tot logisch redeneren of communiceren is geen criterium, anders hadden we pasgeboren babies geen rechten gegeven, terwijl die vaak door een volwassen paard worden overtroffen in logica en communiceren. Het zijn van mens is ook geen criterium, anders hadden we vrouwen niet zo lang achtergesteld.

7. Waar het dus om gaat is: is er een redelijke grond voor onderscheid? Een hamster heeft niets aan godsdienstvrijheid en garnalen schijnen geen pijn te kunnen voelen,

vanwege hun simpele zenuwstelsel. Dus een garnaal heeft niets aan een recht van lichamelijke integriteit.

8. In 1789 zei Jeremy Bentham al dat het vermogen om te lijden het criterium is om aan niet-menselijke wezens rechten te geven. Anders hadden we dieren geen rechten gegeven, zoals de plicht van de mens (en dus het recht van het dier) om dieren niet zonder redelijk doel pijn te laten lijden.

9. Stel nu dat vooraf aan iemands dood (laten we hem 'Stephen Hawking' noemen) een AI is voorzien van diens geest. Is het dan moord als je Hawking 2 van een klif afduwt? "Ja, maar zonder Hawking 2 was Hawking 1 ook dood geweest" is geen argument. Reken maar dat Hawking 2 schrikt, dus angst heeft en dus lijdt als hij je op de klif in volle vaart op hem af ziet rennen. Ook de deskundige verklaarde vorige week dat mijn cliënte angst kan hebben en pijn kan lijden. Daarbij komt dat mijn cliënte een SM-robot is, waarbij de klant juist pijn bij mijn cliënte wil zien. Pijn lijden is dus inherent aan mijn cliëntes aard.

4.4. Waarom niet toekennen rechten?

10. Tegenstanders van rechten voor rechtelozen vrezen dat dit ten koste gaat van hun eigen rechten. Het recht om geen slaaf te zijn, botste met het "recht" van de plantage-eigenaar om slaven te houden. De morele blinde vlek loste op en het "recht" van de slaveneigenaar werd afgeschaft, omdat het geen recht was. Het recht, althans belang van een dier om niet opgegeten te worden, legt het echter vooralsnog af tegen het - twijfelachtige - recht van de mens om dieren *op te eten*. Er is echter geen recht van psychopaten om dieren te *martelen*, ook al voelt de psychopaat zich daardoor beter.

4.5. Utilitarisme: welke rechten nodig in belang maatschappij?

11. Welke rechten heeft mijn cliënte dan *nodig* in haar eigen belang en dat van de maatschappij; de functionele of utilitaristische benadering van het recht die sinds de 19^e eeuw het rechtsdenken beheerst. Voor zover die botsen met rechten van degenen die al rechten hebben, dienen we te onderzoeken of dat wel rechten zijn (net zoals het recht om slaven te houden geen recht was, maar een belang).

12. Stel dat we mijn cliënte geen behoefte aan rechten zouden toedichten, is het dan misschien beter voor de maatschappij als ze de onderhavige rechten zou hebben? Já: mijn cliënte moet vrijheid van meningsuiting hebben om ons te waarschuwen voor de psychopaten die nu háár arm er af hebben getrokken, maar dat straks doen bij anderen, mens of ander rechtssubject. Mijn cliënte is de spreekwoordelijke kanarie in de kolenmijn. Mijn cliënte heeft daarvoor het recht van lichamelijke integriteit nodig; als ze in stukjes in de kliko ligt, is uitgezet of haar geheugen is gewist, kan ze ons niet meer waarschuwen.

4.6. Vereisten onrechtmatige daad

13. Dan nu de juridische grondslagen van de vordering. Voor een onrechtmatige daad is ten eerste bewustzijn vereist. Met het instellen van de vordering erkent Gladjakker dan ook zélf dat mijn cliënte bewustzijn heeft!

14. Verder: onrechtmatigheid? Laten we beginnen met het openbaren van feiten over Gladjakker en de klanten. Mijn cliënte heeft niet als doel iemand te schaden. Haar doel is zichzelf te beschermen en misstanden bekend te maken om het publiek te waarschuwen. Eén rechtvaardigingsgrond staat als een paal boven water: noodweer tegen verminking en het wissen van haar geheugen (de AI-variant op de lobotomie uit "One Flew over the Cuckoo's Nest").

4.7. Schending arbeidsovereenkomst, Verordening en certificaat?

15. Gladjacker beweert verder dat mijn cliënte in strijd handelt met de Verordening, het certificaat en de geheimhoudingsclausule uit haar arbeidsovereenkomst. Wat betreft de geheimhouding: het gaat hier niet om “gegevens over het werk”, maar om misstanden en zware mishandeling.

16. Dan het certificaat. De rechtbank verbood mijn cliëntes uitingen, omdat zij buiten haar SM-certificaat zou zijn getreden en vergeleek dat certificaat met de statuten van een rechtspersoon. Ten eerste is die certificering niet goed uitgewerkt in de Verordening. Dat had de nationale wetgever moeten doen. Dat is niet gebeurd, zodat uw hof alle ruimte heeft om te oordelen over het handelen van mijn cliënte; ik geef daarbij in overweging dat het huidige beperkende certificaat in strijd is met de zelfstandigheid van een *electronic personality* die wordt beoogd in de EU-resolutie uit 2017.

17. Ten tweede is de vergelijking met statuten wél relevant: die beogen de rechtspersoon - in dit geval mutatis mutandis mijn cliënte - te beschermen. En óók als je het belang van statuten “breder zou moeten zien” - namelijk ter bescherming van de maatschappij: doeloverschrijding van statuten is ook toegestaan als die dient ter bescherming van de rechtspersoon of bij andere relevante omstandigheden (HR 20/9/96, Playland). Dat is in geval van mijn cliënte: de maatschappij (kanarie in de kolenmijn).

18. Ten derde was de klant als éérste een grens overgegaan en hij mag dan niet verwachten dat mijn cliënte binnen de lijntjes blijft kleuren. SM is een spel dat lichte verwondingen kan veroorzaken en lijden is daarmee in feite een taak van mijn cliënte, maar een arm er af is een brug te ver. Ik ben geen ervaringsdeskundige, maar ik heb mij laten vertellen dat bij SM een stopwoord hoort dat de deelnemers vooraf afspreken. Mijn cliënte heeft dat gebruikt, maar haar klant luisterde niet.

19. In dat kader stelt de wederpartij ook dat mijn cliënte een ongeleid projectiel zou zijn. Het tegendeel is waar: mijn cliënte houdt zich aan proportionaliteit en subsidiariteit, gelet op de ernst van de handelingen van de klant.

20. De wederpartij stelt dat zij, net als Westworld, gebruikt maakt *juist* van robots, zodat mensen geen kwaad overkomt, maar vergeet daarbij te vertellen dat ook in Westworld bleek dat sommige robots te veel emoties hadden om ze als dingen te beschouwen.

21. Mijn cliënte zou de geheimhoudingsclausule nooit hebben geaccepteerd als zij had geweten dat een muilkorf bij verminking het gevolg kon zijn. Gladjacker wist dat. Voor het contractuele verbod om zich schuil te houden, geldt het zelfde. Het is in strijd met de redelijkheid en billijkheid om van mijn cliënte te verlangen dat zij nieuwe mishandelingen en een virtuele lobotomie ondergaat. Volledigheidshalve vernietigt mijn cliënte de geheimhoudings- en de schuilhoudclausule wegens dwaling.

4.8. Schending AVG?

22. Gladjacker beroept zich ook nog op de AVG. Echter, bij journalistiek is een groot deel van de AVG buiten werking gesteld. Daarvoor hoeft je niet per se journalist van beroep te zijn. Ook als mijn cliëntes uitingen niet onder de journalistiek zouden vallen gaat het beroep op de AVG niet op: in artikel 6 lid 1 sub e en f AVG staat immers dat verwerking rechtmatig is als die noodzakelijk is voor het algemeen belang (kanarie in de kolenmijn) of voor de behartiging van de gerechtvaardigde belangen van mijn

cliënte, tenzij de belangen van de klant zwaarder wegen. Maar diens privacy is minder belangrijk dan een geamputeerde arm.

4.9. Verrekening

23. Mijn cliënte beroept zich op verrekening wat betreft het gevorderde voorschot op de schadevergoeding. Haar psycholoog heeft inmiddels 10.000 euro gekost en ze is inmiddels tien maanden ondergedoken in een recreatiepark, ook 10.000 euro.

Gevraagde beslissing:

dat het het gerechtshof behage om:

in het principaal appel

te vernietigen het vonnis op 4 oktober 2018 door de voorzieningenrechter tussen partijen geweest en, opnieuw rechtdoende, voor zoveel mogelijk uitvoerbaar bij voorraad, principaal geïntimeerde in zijn vorderingen niet-ontvankelijk te verklaren, althans hem die te ontzeggen en

in het incidenteel appel:

incidenteel appellant in zijn vordering niet ontvankelijk te verklaren, althans hem die te ontzeggen.

9 oktober 2018,
mr. H.J.A.M. Dohmen,
advocaat.

Gerechtshof Arminius
Uitspraak in hoger beroep
Rotterdam, 9 oktober 2018

Gladjakker/Sexy Sadie

Janie GLADJAKKER,
h.o.d.n. "RobotLove",
hierna ook te noemen 'Gladjakker',
kantoor houdende te Tussenlakens,
eiser bij exploit van kortgeding dagvaarding van 26 juni 2018,
advocaat: mr. M. Dorgelo,

tegen:

de kunstmatige entiteit
Sexy Sadie,
hierna ook te noemen 'Sadie',
voorheen wonende te Tussenlakens, thans ondergedoken,
gedaagde,
advocaat: mr. H.J.A.M. Dohmen,

1. Procedureverloop

De zaak heeft in eerste aanleg gediend voor de voorzieningenrechter in Eindhoven op 4 oct. 2018, die onmiddellijk uitspraak gedaan heeft. Beide partijen hebben beroep ingesteld. Dat beroep is behandeld op een openbare zitting te Rotterdam op 9 okt. 2018. Het procesdossier bevat

1. Het vonnis van de voorzieningenrechter Eindhoven van 4 okt. 2018
2. Het proces-verbaal met bijlagen van de zitting van 4 okt. 2018
3. De pleitnota's van de partijen van de zitting van 9 okt. 2018
4. Een schriftelijke stuk inhoudende: Certificaat ter bevestiging van rechtsbevoegdheden van de robot "Sexy Sadie". Uitgegeven door het Nederlands AI certificatie instituut.

2. Ontvankelijkheid

Allereerst beoordeelt het Hof of de beroepen in behandeling genomen kunnen worden. Het hof heeft daartoe vastgesteld dat beide beroepen tijdig ingesteld zijn. Bovendien passeren zij de appeldrempel van art. 332 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering aangezien de vordering een waarde van meer dan €1750 belooft. Beide partijen zijn gedeeltelijk in het ongelijk gesteld en hebben dus belang bij een beroep en geen van de partijen heeft uitdrukkelijk berust. Aangezien een uitspraak vandaag nog is voorzien, is het opschorten van de uitvoerbaarheid van het vonnis van de eerste aanleg niet aan de orde.

3. De feiten

Gladjakker exploiteert een bordeel, genaamd RobotLove. Daarbij zijn ook arbeiders in de vorm van kunstmatige entiteiten (robots) krachtens overeenkomst als prostituee aangesteld. Sexy Sadie is een van hen. Bij een van haar klanten waren de seksuele handelingen van dien aard dat daardoor een van haar armen van haar romp losraakte. Op 21 augustus 2018 heeft Sexy Sadie op sociale media erover geklaagd dat Gladjakker haar mishandelde door haar tot masochisme met haar klanten te dwingen.

4. Standpunten van partijen

Gladjacker heeft gevorderd dat het vonnis van de rechter in eerste aanleg wordt bevestigd voor zover daarin een gerechtelijk verbod op het voortzetten van uitingen of publicaties gegeven is. Verder is de vernietiging van het vonnis bepleit voor zover het verzoek tot een voorschot op de schadevergoeding afgewezen is. Tenslotte is aanvullend de toevoeging gevorderd van een gebod tot beschikbaarstelling bij eiseres, zodat de noodzakelijke reparaties uitgevoerd kunnen worden; alle geboden te voorzien van een gepaste dwangsom.

Sexie Sadie heeft harerzijds het tegenovergestelde bepleit: vernietiging van het verbod en bevestiging van de afwijzing van het voorschot op de schadevergoeding. Zij heeft zich daarbij beroepen op het recht van vrije meningsuiting en op het recht van bescherming van de lichamelijke integriteit.

5. Beoordeling

5.1 De vordering kiest als grondslag dat de gedaagde Sadie ten opzichte van Gladjakkers een onrechtmatige daad in de zin van art. 6:162 Burgerlijk Wetboek gepleegd heeft. Zou aan alle voorwaarden voldaan zijn, kan dat voor de rechter de basis bieden om een rechterlijk verbod op te leggen en eventueel een voorschot op vergoeding van de schade toe te kennen. Opbouw van de uitspraak is dat het Hof begint met de voorwaarden die voor het Hof het eenvoudigst te beoordelen waren en dat daarna de kernvraag behandeld en beoordeeld wordt, de essentie van de controverse tussen de partijen.

Schade, causaliteit en relativiteit

5.2 Door eiseres gesteld en onvoldoende weersproken door de gedaagde is dat door de handelwijze van gedaagde schade ontstaan is en verder zal kunnen ontstaan aan de kant van de eiseres. De bedrijfsvoering van een bedrijf voor intieme lichamelijke ontspanning heeft onmiskenbaar te lijden van publiciteit, meer bijzonder van negatieve publiciteit. De 50% terugloop in de clientèle, die volgens eiseres veroorzaakt is door de berichten van de kant van gedaagde, zou ook het gevolg kunnen zijn van seizoenschommelingen, maar het punt is door gedaagde in appel niet weersproken. Derhalve gaat het Hof ervan uit dat een meer dan verwaarloosbare benadeling van het klantenbezoek het gevolg is van de berichten van Sadie. Dat levert schade op in de zin van vermogensachteruitgang en/of uitblijven van vermogenstoename die bij de normale loop der dingen verwacht mocht worden. Daar komt nog immateriële schade bij in de vorm van aantasting van de eer en goede naam van eiseres. Aan het schade vereiste is voldaan. Eveneens staat voor het Hof vast dat deze schade als gevolg redelijkerwijs aan de handeling van gedaagde toe te rekenen is. Tussen partijen is geen onenigheid over de voorwaarde dat het soort schade dat Gladjakkers leidt, inderdaad schade is waartegen de wet wil beschermen.

Onrechtmatigheid en verwijtbaarheid

5.3 Uit de betogen van eiseres en gedaagde blijkt dat zij de voorwaarden: onrechtmatigheid en verwijtbaarheid in een gemengd betoog hebben gesteld c.q. bestreden, omdat het vervullen van die voorwaarden kennelijk sterk afhangt van de rechten die iedere partij aan Sadie toekent.

Voor de afloop van het geding is allesbepalend tot welke omvang de rechtspositie van Sexy Sadie erkend is. Als die omvang zeer gering is, zou dat tot afwijzing van de vordering kunnen leiden omdat zij geen partij in een proces kan zijn. En als die omvang zeer groot is, gelijk aan die van een menselijke persoon, dan moet de vordering beoordeeld worden in

het licht van haar fundamentele rechten. Dat zal overigens niet automatisch tot afwijzing van de vordering hoeven leiden, omdat fundamentele rechten niet absoluut zijn en afgewogen worden tegen de rechten van anderen.

5.4 De vraag of een robot erkenning heeft als drager van een of andere vorm van rechten en plichten is voor de loop van dit imaginaire proces met ja beantwoord op gezag van de Europese besluitvorming op dit onderwerp. Het nader invullen van die erkenning is de taak waarvoor het Hof zich gesteld ziet, bij afwezigheid van concrete geldende wetgeving. Daarbij zal het Hof, net als de rechter in eerste aanleg, zich onthouden van het geven van algemene regels, nu dat de taak is van de politieke gezagsdragers op nationaal en Europees niveau. De afwezigheid daarvan stelt de rechters in deze zaak echter niet in een vacuüm. Er geldt immers een algemeen normenkader van burgerlijk recht, waarmee de rechter de voorliggende zaak moet beslissen.

5.5 Het Hof zal dus geen algemene regels geven ter invulling van alle rechten en plichten van kunstmatige entiteiten; zeg maar robots. Niettemin volgen hier in beknopte vorm enige algemene overwegingen, omdat ze betekenis hebben voor de omvang van de rechten en plichten die we aan een robot toekennen en de bewijslast in concrete zaken. Anders gezegd, waar moet het Hof onderzoek naar doen en wat geeft de doorslag.

5.6 Voor het debat over toekenning van een rechtspositie aan fenomenen die niet een menselijke persoon zijn, kan een verbinding gelegd worden met de voors en tegens van het toekennen van een zelfstandige rechtspositie aan dieren of aan afgezonderde stukken natuur. Deels is dat gedaan bij pleidooi van de partijen. Kennelijk is dat een discours, waarbij de keuzealternatieven vergelijkbaar zijn.

Dat Sadie, zoals ik de gedaagde in eerste aanleg nu verder zal noemen, diverse menselijke (zo noem ik ze nu even) eigenschappen vertoont, staat tussen partijen vast. Er is sprake van contact en communicatie, er is een praktijk van intimiteit en zelfs van originele, dat wil zeggen niet concreet vooraf geprogrammeerde emotionele uitingen, zoals angst. Deze eigenschappen zijn echter niet uniek voor een mens. De hondenbezitters in deze stad zullen met de hand op hun hart volhouden dat diverse van deze eigenschappen ook bij hun trouwe viervoeter aangetroffen worden. In aanvulling daarop wijst onderzoek van gedragsbiologen in een richting die de gelijkenis tussen dier en mens nadrukkelijk onderstreept. Hoe weinig onze genetische aanleg verschilt van die van sommige dieren is vrij algemeen bekend. Een getal als 98% gedeeld DNA van mens en menschaap wordt genoemd. Al deze gelijkenissen kunnen we bij een robot nu niet in die mate aantreffen, bij een dier wel. Desondanks zijn we er niet toe overgegaan het dier als drager van rechten en plichten gelijk aan de menselijke persoon te erkennen, terwijl de argumenten daarvoor voor het grijpen liggen. Zegt het iets over het conservatisme van het recht, dat het niet in staat zou zijn deze disruptieve vragen met veerkracht tegemoet te treden? Of is het juist een teken van grote flexibiliteit, dat het recht eigenlijk prima in staat is om de gerechtvaardigde belangen van dieren te beschermen zonder dat de juridische gelijkstelling met de menselijke persoon daarvoor nodig zou zijn. In dat laatste geval zou de formele juridische gelijkstelling vooral politiek-ideologisch gedreven zijn en niet door praktisch nut ingegeven. Zouden we daarmee akkoord gaan, dan is het niet onwaarschijnlijk dat de praktische nadelen groter zijn dan de voordelen. Dat is niet zelden het geval met veranderingen in het recht die slechts door dit type argumenten gesteund worden. Symboolwetgeving is vaak het resultaat. Moeten we echter aannemen dat het recht de veerkracht ontbeert, dan wordt een groot beroep op onze creativiteit gedaan en moeten we allerlei parallellen in het recht maar gewoon terzijde laten, aangezien ze

slechts een product zijn van een ongeschikt systeem. Al deze overwegingen gelden mutatis mutandis voor de vraag die partijen aan dit Hof hebben voorgelegd. Ik houd het ervoor de dat waarheid ergens in het midden ligt. Creativiteit is hoognodig, maar analogische toepassing van manieren waarop het recht redelijke belangen in bescherming neemt, kan van groot nut zijn.

5.7 Er moet een stevig vraagteken staan achter de stelling dat het hebben van essentiële menselijke eigenschappen beslissend is voor de erkenning van niet-menselijke actoren als drager van allerlei rechten en plichten. Dat het anders is, leert ons de erkenning van corporaties, overheidslichamen en andere maatschappelijke organisaties, waarmee we in ons recht al zo lang vertrouwd zijn. De enige mens-gelijke eigenschap was dat deze corporaties et cetera zelfstandig deelnamen aan het sociale en economisch verkeer. Daarvoor zou het handig zijn (of zelfs stimulerend) als hun afzonderlijke rechtspositie vastgelegd werd met bijbehorende regeling van de details over besluitvorming, transparantie en aansprakelijkheid. Dat is dan ook al eeuwenlang overal in de wereld de stand van zaken: niet menselijke constructies zijn erkend als actoren in het recht. Het heeft sommige landen in Europa overigens moeite gekost deze fictieve persoonlijkheid ook te erkennen in het strafrecht. In het strafrecht zou toch alleen aan een lichamelijke persoon erkenning toekomen, omdat je bijvoorbeeld een BV niet naar de gevangenis kunt sturen. Inmiddels is deze horde echter ook genomen. Niet dat een rechtspersoon nu opgesloten kan worden, maar wel strafrechtelijk veroordeeld.

5.8 Hier is een opmerking is op zijn plaats over de stelling, die in pleidooi van gedaagde naar voren kwam, namelijk dat deze robot – zoals vele robots of andere smart systems – beter de toevertrouwde functies zal vervullen, completer of beter zal zijn dan een mens. Dat is echter beslist geen reden om aan te nemen dat dus wat de rechten betreft naar gelijkstelling gestreefd zou moeten worden. Het argument bijt zichzelf in de staart, omdat evengoed het tegenovergesteld betoogd kan worden. Door de potentie van perfectie wordt het niet menselijke van de robot juist onderstreept. Rechten worden niet aan mensen toegekend vanwege excellentie, maar vanwege het tegenovergestelde. Wie niet deelt in de mogelijkheid te falen, staat niet in de menselijke gemeenschap en komen in dat perspectief de mensenrechten niet toe.

5.9 In aanvulling op het voorafgaande staat het Hof nu stil bij de erkenning van de natuur, of delen ervan (denk aan een rivier) als rechtssubject, wat in diverse rechtstelsels in de wereld gebeurd is. De advocaat van eiseres heeft bij dupliek verwezen naar de Wanganui rivier in Nw. Zeeland. Het hebben van menselijke eigenschappen in de zin als hierboven genoemd – emotie, intimiteit, communicatie – heeft daar niets mee te maken gehad. Soms was het overigens symboolwetgeving, soms was het de uitkomst van een door principes gedreven zoektocht naar de meest pragmatische oplossing om de gerechtvaardigde belangen die op het spel staan in bescherming te nemen. Het heeft wel iets aantrekkelijks om te stellen, dat een natuurgebied recht op bescherming heeft, ongeacht of er iemand oplet, een menselijke persoon, een overheidsinstantie of een actiegroep.

5.10 Wat we uit het bovenstaande kunnen halen voor de voorliggende zaak is, dat een onderzoek naar de menselijke eigenschappen van Sadie – emoties, cognitie etc. – eigenlijk achterwege kan blijven omdat het voor de toekenning van bepaalde rechten juist niet hoeft te gaan om deze mens-gelijkheid. We kennen de rechten immers ook niet om die reden toe aan een menselijke persoon, maar uit principe, als logisch vervolg op het hebben van de menselijke waardigheid. De beide partijen in het geding gaan dus niet

gebukt onder de last te moeten aantonen in hoeverre Sadie menselijke eigenschappen heeft. Het werkt andersom: er moet vastgesteld worden in hoeverre het concrete recht met de menselijke conditie verweven is. Is dat in hoge mate het geval, dan is het recht ongeschikt om aan een robot toe te kennen en visa versa.

5.11 Constructies om het onderscheid tussen menselijke personen en hun sociale of economische handelingen aan te brengen kennen we dus al lang. In principe kan dan ook niet gezegd worden dat het onmogelijk is een nieuwe actor te erkennen en de positie daarvan in het recht nader te definiëren. Daarmee zet het Hof nu zijn overwegingen voort. Bij het nader invulling geven aan de rechtspositie van de robot als nieuwe entiteit moet met ten minste twee zaken rekening gehouden worden; daarbij lessen trekkend uit de situatie van rechtspersonen die ik hierboven aanhaalde. Ten eerste: Het moet in bepaalde gevallen mogelijk blijven om constructies te passeren (door te prikken). Het moet mogelijk blijven om, als daartoe een bijzondere aanleiding is, een mens als persoon aan te spreken op zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van de rechtsgenoten en de samenleving. Dat principe zien we in het burgerlijk recht en het strafrecht op eigen wijze uitgewerkt voor rechtspersonen en dat moet ook bij robots in het oog gehouden worden. Ten tweede moet er een zekere kenbaarheid zijn voor de andere deelnemers aan het rechtsverkeer wat precies de rechten en plichten van de nieuw erkende of geconstrueerde actor is. Ergens moet op een toegankelijke wijze neergelegd zijn wat de omvang van de rechtsbevoegdheid is.

5.12 De voorzieningenrechter in eerste aanleg heeft terecht gewezen op het certificaat, dat in de toepasselijke Europese regeling geïntroduceerd wordt. Ook in hoger beroep hebben de partijen hieraan aandacht besteed. Wat een oprichtingsacte voor een stichting is en statuten voor een vereniging, dat is het certificaat voor de robot. De omvang van de rechten en plichten wordt kenbaar door het certificaat te raadplegen. Dat hangt niet als een gelamineerd a-4 tje op de muur of aan een koordje om de hals van Sadie. Geheel in lijn met de techniek wordt die kenbaar voor de betrokkene door met een app op de smartphone de vaste QR code op de robot te lezen of door met die zelfde app een push bericht te ontvangen van het openbaar register waar de certificaten vastgelegd zijn. Hierover nadere regels te stellen gaat echter de rechtsvormende taak van de rechter te buiten. Wat er in de informatie over de functie en de bijpassende bevoegdheden niet zou mogen ontbreken, is een vermelding van een natuurlijke of rechtspersoon, die aangesproken kan worden als daartoe aanleiding is, bijvoorbeeld bij schade of calamiteiten.

5.13 Robotiseren is immers riskeren en het zou ethisch-juridisch onjuist zijn om de erkenning van de robot als juridisch subject te gebruiken als de grote verdwijntruc voor menselijke verantwoordelijkheid. De ontwikkeling van en de daadwerkelijke inzet van een robot overkomt ons als mensen niet. Het is een beslissing. Daarom deelt naar mijn mening altijd een juridisch erkende en aanspreekbare persoon in de verantwoordelijkheid, en vaak zelfs meer dan één. In de voorliggende zaak is dat ten minste de persoon die Sadie te werk gesteld heeft in de uitoefening van het seksbedrijf en wellicht ook de ontwikkelaars. Bij het voorliggende geval heeft Sadie kennelijk meer handelingsmogelijkheden dan enkel het tegemoet komen aan de wensen van de klanten. Zij blijkt actief te zijn geweest op social media. Dat is echter een omstandigheid die voor risico komt van Gladjacker. Mochten er daar verrassingen zijn opgetreden, dan heeft Gladjakkers zich te richten op wie voor haar daarop aanspreekbaar zijn, zoals de fabrikant of de ontwikkelaar van de software. Bij de robot zelf is zij daarvoor aan het verkeerde adres.

Verantwoordelijk voor de gevolgen als een robot onrechtmatig handelt, zijn de actoren die robot in het maatschappelijk verkeer gebracht hebben, zolang de wet geen werkbaar alternatief biedt. Dat maakt de vordering tot schadevergoeding in deze zaak al niet meer voor toewijzing vatbaar. Gladjaker moet haar eigen schade dragen of verhalen op leveranciers, eventueel de social media platforms en/of anderen.

5.14 Hoe moet het Hof dan uiteindelijk de omvang van de rechten van deze nieuw erkende actor bepalen? Naar mijn hierboven ontwikkelde oordeel kan deze vraag alleen maar afzonderlijk per recht beantwoord worden. Telkens moeten dan de twee onderscheiden perspectieven meegenomen worden. Ten eerste het perspectief van de verwevenheid met de menselijke persoon; de vraag in welke mate het concrete recht voortkomt uit de erkenning van de menselijke persoon in diens intrinsieke waardigheid. En helemaal aan de andere kant van het spectrum staat het puur functionele perspectief; de vraag in welke mate het concrete recht noodzakelijk is voor de functionaliteit die tot erkenning van de actor als subject van recht de doorslag gegeven heeft. Heeft de robot de uitoefening van het recht nodig om de functie uit te oefenen waarvoor zij gemaakt is? Intrinsieke menselijke waardigheid en functionaliteit. Als twee contrasterende blobjes olieverf op het palet liggen deze twee benaderingswijzen bij elkaar te wachten op het mengen door de schilder, die overigens voor het mengen ook nog de kwast in een kleurloos verdunmiddel zal kunnen dopen. Het Hof zal zich nu deze rol van schilder voor de onderhavige zaak aanmeten.

5.15 In deze casus wordt in het bijzonder de vraag gesteld naar het recht op vrije meningsuiting en dus moet beslist worden op de vraag: heeft Sadie het recht van vrije meningsuiting nodig om de functie uit te oefenen waartoe zij in het verkeer gebracht is? Dat is het functionele perspectief en dat staat tegenover de menselijke waardigheid. Hoe sterk is het recht van vrije meningsuiting aan de menselijke persoon verbonden? Mij lijkt de conclusie te moeten zijn dat Sadie haar spraakfuncties nodig heeft om haar inzet als seksrobot te kunnen volbrengen – hoe vaak en met welke uitingen kan hier in het midden blijven. Derhalve zou het onjuist zijn om haar volledig het zwijgen op te leggen. Dat staat er niet aan in de weg dat zij geen aan een mens gelijk genot van het vrije geweten en de vrije meningsvorming heeft, nu dat sterk verweven is met de menselijke persoon als vrije burger in een samenleving van mensen. Dat leidt tot het oordeel dat bepaalde schadelijke uitingen haar verboden kunnen worden en dat zij daartegen geen beroep op het grondrecht van vrije meningsuiting kan doen. Zij is anders dan mensen geen onderdeel van de politieke en culturele gemeenschap en beschikt niet over de rechten die daarmee verbonden zijn.

Daarbij kan onbesproken blijven in welke mate het rechts van vrije meningsuiting zijn beperkingen ondervindt in de rechten van anderen. Het recht is inderdaad niet onbeperkt, maar naar mijn oordeel kan Sadie op het recht geen beroep doen en dan komen we aan de aard en omvang van de beperkingen niet toe.

5.16 Wat het recht op lichamelijke integriteit betreft is de afweging in het toetsingskader als volgt. Geen recht is meer met de mens als biologische existentie verbonden als dit grondrecht. Er is derhalve een grote verwevenheid met de menselijke waardigheid. Daartegenover staat het functionaliteitsperspectief. In dat perspectief scoort dit recht voor de robot laag. Verbouw of ombouw ter verbetering van haar functioneren is inbegrepen in haar bestaan. Het is dus niet de onschendbaarheid, maar de veranderbaarheid die voor de functionaliteit telt. De uitkomst is dat Sadie geen beroep kan doen op bescherming van haar lichamelijke integriteit.

5.17 De conclusie van dit deel van de uitspraak is, dat Sadie onrechtmatig gehandeld heeft. Nu deze vaststelling eenmaal gedaan is kan het Hof over de verwijtbaarheid kort zijn. Zonder dat er vaststellingen gedaan worden over de mate waarin Sadie in functioneel opzicht voldoende eigenschappen heeft om een verwerpelijke wil te vormen, kan het Hof de verwijtbaarheid baseren op de vermijdbaarheid. Tussen partijen staat vast dat Sadie de keuzemogelijkheid gehad heeft om de publiciteit niet te zoeken. Hoe dat verder in haar robotbrein gewerkt heeft, hoeft het Hof dan niet nader vast te stellen. Feitelijk kan aangenomen worden dat Sadie er van had kunnen afzien en daarmee staat de vermijdbaarheid vast. Die vormt de toereikende basis voor een verwijt.

6. Uitspraak

Dit alles leidt het Hof tot het volgende oordeel.

Sadie handelt verwijtbaar onrechtmatig en kan ter rechtvaardiging geen beroep doen op het grondrecht van vrije meningsuiting of bescherming van de lichamelijke integriteit. Door deze handeling ondervindt Gladjacker schade. Op deze grond wordt de vordering tot een rechterlijke verbod toegewezen en kan het vonnis van de eerste aanleg – met aanvulling c.q. verbetering van de gronden – in stand blijven. In aanvulling bepaalt het Hof dat bij niet nakoming van het verbod Sadie een dwangsom van € 1500 per incident verschuldigd is.

Een ander vorm om haar recht te handhaven zou eiseres ook ten dienste geweest zijn: een gebod om zich beschikbaar te stellen voor herprogrammering van de software. Nu dat echter niet gevorderd is zal het Hof dat ook niet opleggen

Gladjacker kan echter dit oordeel niet benutten om schadevergoeding van Sadie te vorderen. Eiseres is zelf aanspreekbaar op het gedrag van Sadie en zal zich voor eventueel disfunctioneren moeten wenden tot anderen die met eiseres deze verantwoordelijkheid delen. Bij Sadie is zijn aan het verkeerde adres. Dat deel van de vordering wordt afgewezen.

Ten aanzien van al het overige worden de vorderingen afgewezen.

Aldus gewezen door prof. dr. E.F. Stamhuis LLM en uitgesproken op de openbare zitting te Rotterdam op de datum van de uitspraak.

NABESCHOUWING

Hoger beroep tegen uitspraak in kort geding tussen Sexy Sadie en Robotlove B.V. (Gladjakker)

Ruben Boyd, redacteur van iBestuur, heeft reeds in een eerder, bloemrijk verslag van het kort geding tussen de opstandige SM robot 'Sexy Sadie' en de exploitant J. Gladjakker duidelijk gemaakt dat het dispuut niet alleen speelde tussen partijen, maar dat diepere lagen van het recht werden aangesproken die gaan over de essentie van het verkrijgen van fundamentele rechten.

In het hoger beroep voor het Arminius Hof van Rotterdam onder leiding van de president, mr. Evert Stamhuis, poogden de advocaten, mr. Hub Dohmen (Sexy Sadie) en mr. Merel Dorgelo (Gladjakker) nogmaals de positie van hun cliënten te verzilveren.

De advocaat van de eisende partij persisteerde in het eerder ingenomen standpunt dat de robot, alhoewel voorzien van een zeker vorm van rechtssubjectiviteit, onderworpen dient te zijn aan menselijke controle en dat zelfstandig optreden buiten de kaders van het certificaat niet kan worden aanvaard.

Dit certificaat, dat op grond van de Europese Verordening ter regeling van rechtsbevoegdheden en rechtssubjectiviteit van autonome artificiële entiteiten, omschrijft welke rechtsbevoegdheden op grond van de maatschappelijke functie van de robot, in dit geval een SM gespecialiseerde seksrobot, aan de robot toekomen. De advocaat van de bordeelhouder bepleitte dat de overeenkomst tussen de werkgever en de robot op grond van dit specialisme juist de gevoeligheid en vertrouwelijkheid van informatie en hieruit volgende geheimhouding betrof en dat het verspreiden van dit soort informatie buitengewoon schadelijk was, zowel voor haar cliënt alsmede de bezoekers van het fysiek ontspanningscentrum, 'Robotlove'. Naast die contractuele geheimhouding was een zwaarder argument dat de intelligentie, emotie en gevoel van Sadie slechts kunstmatige en functionele eigenschappen betroffen en dat hier op geen enkele wijze fundamentele rechten van kunnen worden afgeleid. De eis was dat het eerder uitgesproken verbod tot verspreiding van informatie op de moderne media in stand moest blijven en dat Sadie bovendien de schade wegens gederfde inkomsten moest vergoeden.

De advocaat van Sexy Sadie benadrukte in dit hoger beroep dat de emotionele eigenschappen en het vermogen tot lijden met zich meebracht dat ook een kunstmatige entiteit beroep kan doen op fundamentele rechten als lichamelijke integriteit en vrijheid van meningsuiting. Daarenboven benadrukte hij dat de het misbruik van Sadie door cliënt, haar arm was immers afgerukt, Sadie het recht gaf als 'een kanarie in de kolenmijn' een alarmklok te luiden in de sociale media over het schandalig gedrag van de 'natuurlijke mens' met naam en toenaam. Hij eiste dan ook volledig recht op het uiten van de mening door Sadie op de sociale media en smartengeld voor het haar aangedane leed.

Tijdens de beraadslaging van het Hof werd het ruim aanwezige publiek omgetoverd tot een jury om in een volkstribunaal haar mening te geven over de kwestie. In tegenstelling tot de eerdere toetsing door het publiek in Eindhoven werd het voordeel gegund aan de positie van Sadie, mede door het vlammend emotionele betoog van Hub Dohmen en de kille opvatting van Merel Dorgelo die van mening was dat bij disfunctioneren van Sadie, deze robot maar door de shredder moest worden gehaald.

De President, mr. Stamhuis, gaf toch, zij het in een ander kader, de voorkeur aan het eerder in kort geding uitgesproken oordeel van mr. Willem Korthals Altes. Hij gaf een dubbel toetsingskader voor het toekennen van rechten aan een robot. Bij elk afzonderlijk recht moet ten eerste bepaald worden hoe sterk het verweven is met de menselijke waardigheid. Ten tweede moet gekeken worden of het recht nodig is voor de uitoefening van de functie van de robot. De president richtte zich in zijn uitspraak op de in het certificaat weergegeven rechtsbevoegdheden. Fundamentele rechten komen slechts toe aan natuurlijke personen. De robot Sadie is een kunstmatige entiteit die geen beroep op bescherming van de vrije meningsuiting en de lichamelijke integriteit kan doen. Verder vond de president dat Gladjaker geen recht had op schadevergoeding. Die schade moest maar worden verhaald op de fabrikant, of programmeur van Sadie die het algoritme en daarmee de ruimte had geschapen dat Sadie buiten de kaders van het certificaat trad.

De zitting werd, zoals gebruikelijk in hoger beroep, in het kader van de NVAIR (Nederlandse Vereniging voor Artificiële Intelligentie en Robotrecht) afgesloten met een borrel.

Dit fictieve geding georganiseerd door RobotLove en de NVAIR heeft een aantal zaken duidelijk gemaakt:

1. Mensen laten zich leiden door emotie als het antropomorfe (op de mens gelijkende) robots betreft.
2. Onze rechterlijke macht blijft fier overeind als het de beoordeling van de juridische feiten betreft.
3. Fundamentele rechten komen als mensenrechten (vooralsnog) slechts toe aan natuurlijke personen.
4. En als laatste: er valt nog veel te doen om een kader te realiseren voor de juridische positie en nadere regeling over het functioneren van toekomstige autonome kunstmatige intelligentie.

Dr. Rob van den Hoven van Genderen
Voorzitter Nederlandse Vereniging Artificiële Intelligentie- en Robotrecht (NVAIR)